

Sateenkaarisanasto

Sukupuolten moninaisuus

Androgynisyys. Androgynisessä eli androgynisessä ihmisessä on sekä maskuliinisia että feminiinisiä piirteitä. Hän saattaa määritellä itsensä mieheksi, naiseksi vai vaikkapa muunsukupuoliseksi.

Binääri/ei-binääri (eng. binary/non-binary). Sukupuoli-identiteetti voi olla binäärinen tai ei-binäärinen. Ei-binäärinen on henkilö, jonka sukupuoli-identiteetti ei sovi kaksinaiseen nainen–mies -jakoon. Hän voi olla esimerkiksi muunsukupuolinen, sukupuoleton tai intersukupuolinen.

Cis. Sanaa cis käytetään kuvaamaan sitä, että henkilön sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset. Suurin osa ihmisistä on cissukupuolisia. Cis on vastakohta sanalle trans; sanat ovat alkuaan latinasta, jossa niillä on merkitys 'tällä puolen' ja 'toisella puolen'. Cismies on syntymässä määritelty pojaksi. Cisnainen on syntymässä määritelty tytöksi.

Cisnormi. Cisnormi on yhteiskuntamme ja kulttuurimme ajatusmalli ja kirjoittamaton sääntö, jonka mukaan kaikki ihmiset kokevat heille syntymässä määritellyn sukupuolen omakseen ja ilmentävät sitä yksiselitteisesti.

Feminiinisyys. *Myös naisellisuus.* Feminiinisyys ei ole yksi yhtenäinen tai edes selvärajainen piirre vaan useiden luonteeseen, käytökseen ja ulkoiseen olemukseen liittyvien piirteiden joukko. Se voi olla esimerkiksi ympäristöstä omaksuttua tai sisäsyntyistä kokemusta naisellisuudesta. Valtaosaltaan feminiinisyys on kulttuurikohtaista.

Gender queer. Gender queeriä käytetään viittaamaan ei-binääriseen (binääri=kaksijakoinen sukupuolikäsitys) sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun. Sitä käytetään usein kuvaamaan rajojen, normien ja tarkkojen määrittelyjen rikkomista, välttämistä tai kyseenalaistamista – gender queer henkilö voi esimerkiksi selkeästi jotain muuta kuin mies tai nainen, mutta ei halua määritellä sukupuoltaan sen tarkemmin.

Intersukupuolisuus. Käsitteellä kuvataan laajaa joukkoa erilaisia synnynnäisiä tiloja, joissa henkilön keholliset, anatomiset tai muut sukupuolen tunnusmerkit eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolinen tila ei määrittele sitä, minkälainen sukupuoli-identiteetti henkilölle kehittyy. Kuten muutkin lapset, kasvava intersukupuolinen lapsi useimmiten ymmärtää itse oman sukupuoli-identiteettinsä ja määrittää itsensä, tytöksi, pojaksi, muunsukupuoliseksi, intersukupuoliseksi tai jollain toisella tavalla.

Kolmas sukupuoli. Kolmannella sukupuolella viitataan usein niihin ihmisiin, jotka eivät sijoitu nais-mies-jakoon. Kolmannesta sukupuolesta puhutaan erityisesti juridisen sukupuolen yhteydessä. Kolmannella sukupuolella viitataan usein ihmisiin, jotka eivät sijoitu nais-mies-jaotteluun. Kolmas sukupuoli on myös käänös ilmaisulle third sex, joka on historiallisesti viitannut monenlaiseen sukupuolen moninaisuuteen.

Maskuliinisuus. *Myös miehekkyyys.* Maskuliinisuus ei ole yksi yhtenäinen ominaisuus vaan useiden luonteeseen, käytökseen ja ulkoiseen olemukseen liittyvien piirteiden joukko. Se voi olla esimerkiksi

ympäristöstä omaksuttua tai sisäsyntyistä kokemusta miehisyydestä. Valtaosaltaan maskuliinisuus on kulttuurikohtaista.

Mies. Mies on toinen juridisista sukupuolista Suomessa ja yleinen sukupuoli-identiteetti.

Muunsukupuolinen. Muunsukupuolinen ihminen voi olla sekä mies että nainen, jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä tai sitten tyystin tämän jaon ulkopuolella. Muunsukupuolisuus voi toimia kattokäsitteenä muullekin ei-binääriselle sukupuolen kokemiselle. Kaikki binäärisen sukupuolijaon ulkopuolella olevat eivät koe termiä sukupuoli-identiteetikseen.

Nainen. Nainen on toinen juridisista sukupuolista Suomessa ja yleinen sukupuoli-identiteetti.

Neutri. Neutri voi olla henkilön sukupuoli-identiteetti tai tarkempi kuvaus siitä tai kuvaus sukupuolen ilmaisusta. Kokemus on usein lähellä sukupuolettomuutta.

Sukupuolen epätyypillisuus. Ilmaisuu, jolla kuvataan lapsen käyttäytyvän tai ilmasevan sukupuoltaan tavalla, jota ei kulttuurissamme pidetä lapselle syntymässä määritellylle sukupuolelle tyypillisenä.

Sukupuolen ilmaisu. Sukupuolen ilmaisulla tarkoitetaan erilaisia ilmaisun tapoja, jotka ovat kulttuurissamme sukupuolittuneita. Sukupuolen ilmaisu sisältää kaiken yksilön toiminnan ja käyttäytymisen, jolla hän ilmaisee itselleen ja muille olevansa nainen, mies tai jotain muuta. Näitä ilmaisun tapoja, jotka ovat kulttuurissamme sukupuolittuneita, ovat esimerkiksi vaatetus, muu ulkonäkö, puhetyyli, ilmeet ja eleet. Ihmiset ilmaisevat sukupuoltaan joko tietoisesti tai tiedostamatta.

Sukupuolen korjaus. Sukupuolen korjaamisella tarkoitetaan yleensä lääketieteellisiä hoitoja, joiden avulla transsukupuolinen tai muunsukupuolinen henkilö voi korjata kehoaan vastaamaan sukupuoli-identiteettiään. Sukupuolen korjaaminen on myös sekä sosiaalinen prosessi että juridinen prosessi. Juridinen sukupuolen korjaaminen tarkoittaa henkilötietojen (nimi ja sukupuoli) muuttamista väestörekisterissä.

Sukupuolitetut kehon piirteet. Sukupuolen moninaisuus näkyy myös ihmisten kehoillisuudessa. Kehon piirteet on yhteiskunnassamme sukupuolitettu, vaikka ne voitaisiin myös nähdä ensisijaisesti ihmisen piirteinä: samoja piirteitä (hormonit, sukurauhaset, kromosomit) voi olla kehoissa olipa ihminen mies, nainen tai esimerkiksi muunsukupuolinen.

Sukupuoliristiriita. Sukupuoliristiriita tarkoittaa, että ihmisen tunne omasta sukupuolesta ei vastaa hänen syntymässä määritettyä eikä toisten hänessä näkemää sukupuolta. Transsukupuolisuus on sukupuoliristiriidan äärimuoto.

Sukupuolen moninaisuus. Sukupuolen moninaisuus ilmaisulla viitataan siihen, että sukupuoli on moninainen ilmiö, joka ei ole jaettavissa kahteen, toisilleen vastakkaiseen ja selvästi toisistaan erotettavaan sukupuoleen, vaan sukupuolen ilmenemismuodot ovat moninaisemmat. Tässä yhteydessä voidaan käyttää myös monikkomuotoa sukupuolten moninaisuus. Sukupuolen moninaisuus sisältää siis sekä sukupuolivähemmistöt että sukupuolienemmistöt. Sukupuolen moninaisuudesta voidaan puhua yksilötasolla eri tavoin: voidaan ajatella, että jokaisen ihmisen sukupuoli koostuu ainutlaatuisista ja yksilöllisistä piirteistä ja on täten moninainen. Toisaalta voidaan ajatella, että sukupuolen moninaisuus tarkoittaa jotakin ominaisuutta, joka on sukupuolivähemmistöille tyypillinen.

Sukupuolten moninaisuus. Sukupuolten moninaisuus kuvaa sitä, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi. Sukupuolen moninaisuus ja sukupuolten moninaisuus voivat myös olla synonyymejä.

Sukupuoleton. Kaikilla ihmisillä ei ole sukupuoli-identiteettiä. Osalle taas sukupuolettomuus voi olla sukupuoli-identiteetti. Sukupuolettomaksi itsensä kokeva voi myös määritellä itsensä termillä agender. Agenderiys kuvataan usein sukupuoli-identiteetin puuttumisena ja sukupuolettomuutena.

Sukupuoli. Sukupuoli on erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista koostuva jatkumo. Sukupuoli on myös juridinen määre.

Sukupuolidysforia. Sukupuolidysforia tarkoittaa sukupuoliristiriidan aiheuttamaa kokonaisvaltaista pahan olon tunnetta, joka eritellään usein kehodysforiaksi ja sosiaalseksi dysforiaksi. Kehodysforialla tarkoitetaan vierauden, ahdistuksen ja inhon tunteita, jotka kohdistuvat kehon sukupuolitettuihin piirteisiin. Sosiaalinen dysforia kuvaa sosiaalisissa tilanteissa ilmenevää ahdistusta ja pahan olon tunnetta, joka liittyy väärinsukupuolittamiseen eli siihen, ettei tule tilanteissa nähdäksi omana itsenään.

Sukupuoli-identiteetti. Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa ihmisen omaa kokemusta sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

Sukupuolinormatiivisuus. Yhteiskuntamme ja kulttuurimme stereotyyppien ja kirjoittamattomien sääntöjen mukaan ihmiset ovat naisia tai miehiä ja heidän tulisi käyttäytyä naisille ja miehille tyypillisellä tavalla. Normin mukaan nämä sukupuoleet ovat muuttumattomat ja toistensa vastakohtat ja sukupuoli voidaan määritellä anatomisten ja biologisten piirteiden sekä ulkoisen olemuksen tai itseilmaisun mukaan.

Sukupuolivähemmistöt. Sukupuolivähemmistöön katsotaan kuuluvaksi transihmiset, sukupuolettomat, intersukupuoliset ihmiset sekä sukupuoliristiriitaa kokevat ihmiset.

Trans. Sanaa käytetään kuvaamaan sitä, että henkilön sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu ei ole yksiselitteisesti hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen yleensä liitettyjen odotusten mukainen. Vastakohtana on cis; sanat ovat alkuaan latinasta, jossa niillä on merkitys 'toisella puolen' ja 'tällä puolen'.

Transgender. Käsitteellä tarkoitetaan suomen kielessä sukupuoli-identiteettiä, joka ei ole yksiselitteisesti miehen tai naisen identiteetti vaan jotakin siltä väliltä tai tämän kahtiajaon ulkopuolelta. Transgender käsitteen ohi on vakiintunut käsite muunsukupuolinen, mutta osa kokee transgenderin paremmin itseään kuvaavaksi. Englannin kielessä transgender viittaa yleensä kaikkiin transihmisiin.

Transihminen. Transihminen on yleiskäsite, jolla usein kuvataan kaikkia, joiden sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu joskus tai aina eroaa odotuksista sille sukupuolelle, johon heidät syntymähetkellä määriteltiin. Transihmisiin luetaan kuuluvan transvestiitit, muunsukupuoliset/transgenderit ja transsukupuoliset. Yksilö, joka voi kokea olevansa muuta kuin cis, ei välttämättä määritä itseään transihmiseksi.

Transmies on mies, joka on syntymässä määritetty tytöksi, mutta on sukupuoli-identiteetiltään mies. Syntymässä tytöksi määritelty mies voi viitata itseensä miehenä, transmiehenä tai transtaustaisena miehenä.

Transnainen on nainen, joka on syntymässä määritetty pojaksi, mutta on sukupuoli-identiteetiltään nainen. Syntymässä pojaksi määritelty nainen voi viitata itseensä naisena, transnaisena tai transtaustaisena naisena.

Transsukupuolisuus. Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti ei vastaa hänen syntymässä määriteltyä sukupuoltaan. Transsukupuolisen henkilön sukupuoli-identiteetti voi olla mies, nainen ja/tai jotain muuta. Transsukupuolinen ihminen voi korjata kehoaan vastaamaan sukupuoli-identiteettiään.

Transsukupuoliselle on tärkeää, että hänet kohdataan oikeassa sukupuolestaan, minkä vuoksi sukupuolen korjauksen sosiaaliset ja juridiset ulottuvuudet ovat myös tärkeitä.

Transtaustainen. Henkilö, joka sukupuolen korjauksen jälkeen ei määrittele itseään transsukupuoliseksi, voi tarvittaessa kuvata itseään transtaustaiseksi naiseksi tai mieheksi.

Transvestisuus. Transvestisuus tarkoittaa, että henkilöllä on tarve ilmaista eläytymällä, pukeutumalla tai laittautumalla toista (binääristä) sukupuolta kuin mikä hänelle on syntymässä määritelty. Transvestiitti on usein tyytyväinen syntymässä määriteltyyn sukupuoleensa eikä hänellä ole tarvetta juridisiin muutoksiin ja/tai lääketieteellisiin korjauksiin sukupuolen suhteen. Transvestiiteille on tärkeää, että heidät kohdataan siinä sukupuolesta, jota hän kulloinkin ilmentää.

Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus

Aseksuaalisuus. Aseksuaali eli aseksuaalinen ihminen kokee hyvin vähän tai ei lainkaan seksuaalista vetovoimaa toisia henkilöitä kohtaan. Sana ei määrittele kokijan omaa sukupuolta tai sukupuoli-identiteettiä. Aseksuaalinen ihminen voi tuntea emotionaalista vetovoimaa mihin sukupuoleen tahansa tai ei kehenkään.

Biseksuaalisuus. Bi, biseksuaali eli biseksuaalinen ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetoa sekä omaa että eri sukupuolta olevia kohtaan. Joillekin kumppanin sukupuolella ei ole merkitystä. Termit biseksuaalisuus ja panseksuaalisuus ovat osittain päällekkäisiä.

Lesbo. Homoseksuaalinen nainen.

Heteroseksuaalisuus. Hetero, heteroseksuaali eli heteroseksuaalinen ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetoa muuta kuin omaa sukupuoltaan olevia ihmisiä kohtaan, käytännössä yleensä mies naista tai nainen miestä. Vaikka tämä viittaa ajatukseen, että sukupuolia olisi vain kaksi, myös jotkut ei-binäärisesti eli muutoin kuin naisiksi tai miehiksi identifioituvat määrittelevät itsensä heteroiksi.

Homous. Homo, homoseksuaali eli homoseksuaalinen ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetoa samaa sukupuolta olevia kohtaan. Sanaa homo käytetään myös suppeammin tarkoittamaan itsensä mieheksi määrittelevää henkilöä, joka kokee seksuaalista ja/tai emotionaalista mielenkiintoa miehiä kohtaan.

Panseksuaalisuus. Panseksuaali eli panseksuaalinen ihminen tuntee seksuaalista tai/ja emotionaalista vetoa kaikkia sukupuolia olevia ihmisiä kohtaan. Kiinnostuksen kohteen sukupuolella ei ole heille merkitystä. Monet panseksuaalit kokevat, että termi vapauttaa luokittelemasta seksuaalisen kiinnostuksen kohteita sukupuolen mukaan. Termit panseksuaalisuus ja biseksuaalisuus ovat osittain päällekkäisiä.

Seksuaalinen suuntautuminen. Seksuaalisessa suuntautumisessa on kyse siitä, keihin ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetovoimaa. Määrittelyn perustana on sekä oma että vetovoiman kohteen sukupuoli. Yleensä käytetään jaottelua homo-, bi- ja heteroseksuaalisuus. Jokaiselle kuuluu oikeus määritellä tai olla määrittelemättä oma seksuaalinen suuntautumisensa. Se voi myös muuttua oman elinkaaren aikana.

Seksuaalivähemmistöt. Ihmiset, joiden seksuaalinen suuntautuminen on jotain muuta kuin heterous, kuuluvat seksuaalivähemmistöihin. Tällaisia ovat mm. homot, lesbot ja biseksuaalit.

Perheiden ja suhteiden moninaisuus

Apilaperhe. Perhe, jossa lapsi tai lapset ovat eri perheyksikköjen yhteisiä lapsia, esimerkiksi naisparin ja miehen tai miesparin ja naisparin yhdessä muodostama perhe. Apilaperheet voivat olla esimerkiksi kolmen vanhemman kolmiapilaperheitä, neljän vanhemman neliapilaperheitä tai kahden vanhemman perheitä. Apilaperheissä kaikki vanhemmat ovat yleensä lapsen tai lasten sosiaalisia vanhempia, mutta lainsäädännön puutteista johtuen vain kaksi heistä voi olla juridisia vanhempia.

Polyamoria. Polyamorialla tarkoitetaan yhtä vastuullisen monisuhteisuuden muotoa ja siihen suuntautunutta seksuaalisuutta ja/tai romanttista/kumppanuudellista halua. Polyamorisuus ei määrittele henkilön seksuaalista suuntautumista. Termillä vastuullinen monisuhteisuus viitataan sellaisiin kaikkien osapuolten yhteisymmärrykseen perustuviin intiimeihin, seksuaalisiin ja/tai romanttisiin suhteisiin, joissa on enemmän kuin kaksi osapuolta tai joissa osapuolilla on rinnakkain useampia rakkaus-, seksi-, tai muulla tavoin intiimejä suhteita. Polyamoria ei tarkoita samaa kuin polygamia eli moniavioisuus.

Rekisteröity parisuhde. Rekisteröity parisuhde on samaa sukupuolta olevien parien tapa virallistaa parisuhde ja antaa sille juridinen asema. Suomessa parisuhteen on voinut rekisteröidä vuodesta 2002 lähtien. Rekisteröidyssä parisuhteessa olevilla ei ole kaikkia samoja oikeuksia kuin naimisissa olevilla. Esimerkiksi yhteinen sukunimi ilman erillistä nimimuutosta tai ulkoinen adoptio eivät ole vielä rekisteröidyillä pareilla mahdollista. Uusia parisuhteita ei rekisteröidä enää 1.3.2017 jälkeen, jolloin voimaan astuu yleinen avioliittolaki.

Sateenkaariperhe. Sateenkaariperheeksi kutsuvat itseään monet sellaiset lapsiperheet, lasta odottavat tai perheenlisäystä suunnittelevat perheet, joissa yksi tai useampi vanhempi kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön.

Vanhemmuuskumppanuus. Ihmiset jakavat lastensa vanhemmuuden olematta parisuhteessa.

Sisäinen ja ulkoinen adoptio. Perheen sisäisessä adoptiossa, niin sanottu sosiaalinen (ei-biologinen) vanhempi adoptoi kumppaninsa biologisen lapsen. Parin tulee olla rekisteröidyssä parisuhteessa (tai myöhemmin avioliitossa), jotta sisäinen adoptio voidaan toteuttaa. Ulkoinen adoptio tarkoittaa sitä, että lapsi adoptoidaan perheen ulkopuolelta. Samaa sukupuolta oleville rekisteröidyssä parisuhteessa oleville pareille tämä ei ole mahdollista.

Ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuus

Heteronormatiivisuus. Ajattelutapa, jossa heterous nähdään kaikkia muita suuntautumisia toivotumpana, luonnollisempana ja parempana.

Hetero-oletus. Hetero-oletus on kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ajattelumalli, jonka johdosta kaikkien ajatellaan olevan heteroita. Miehen oletetaan tuntevan vetovoimaan naisiin ja naisen miehiin.

Homo-, bi-, ja transfobia tarkoittavat vihaa, pelkoa, inhoa tai vastenmielisyyttä näitä identiteettejä kohtaan. Fobinen käyttäytyminen voi ilmetä mitätöintinä, vähättelynä, poissulkemisena, häirintänä tai syrjintänä. Nämä ovat rinnastettavissa seksismin ja rasmin kaltaisiin ilmiöihin.

Kehotuskielto oli voimassa vuosina 1971–1999. Sen myötä julkinen kehottaminen samaa sukupuolta olevien henkilöiden väliseen haureuden harjoittamiseen oli rangaistava teko. Kehotuskielto vaikutti siihen, millä tavalla media käsitteli seksuaalivähemmistötematiikkaa. Esimerkiksi asiallisia tv-dokumentteja ei lähetetty tämän lakipykälän vuoksi.

Sukupuolineutraalius on ajattelutapa, jossa sukupuolta ja sen erilaisia merkityksiä ei oteta huomioon. Sukupuolineutraali toiminta on sukupuolisokeutta.

Sukupuolitietoisuus on taitoa ja tahtoa tarkastella sukupuolta myös sosiaalisen ja kulttuurisen määrittelyjen näkökulmasta sekä kykyä huomata omia ja muiden sukupuolittuneita käytäntöjä.

Sosiaalinen esteettömyys. Sosiaalinen esteettömyys tarkoittaa ilmapiiriä ja toimintaympäristöä, jossa jokainen voi olla oma itsensä, ilman pelkoa syrjinnästä. Sosiaalinen esteettömyys on osa laajempaa esteettömyyttä ja saavutettavuutta, joilla taataan turvallinen ja tasa-arvoinen mm. palvelu, tila tai viranomaiskäytäntö ja edistetään yhdenvertaisuutta.

Normitietoisuus. Normitietoisessa lähestymistavassa tarkastellaan yhteiskunnan rakenteita, tehdään normit näkyviksi ja kyseenalaistetaan niitä. Normeilla tarkoitetaan tässä yhteydessä yhteiskunnassa vallalla olevia käsityksiä siitä, mitä pidetään ”normaalina”. Normitietoisuus on aktiivista toimintaa normien purkamiseksi.

Yhdenvertaisuus. Yhdenvertaisuus on perusoikeus. Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan kattokäsitteenä sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, poliittisesta tai ammattiyhdistystoiminnastaan, perhesuhteistaan, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Yhdenvertaisuuslaki taas suojaa seksuaalivähemmistöjä syrjinnältä ja sisältää yhdenvertaisuuden edistämisvelvoitteen. Sukupuolivähemmistöjen syrjintäsuoja on kirjattu tasa-arvolakiin.

Tasa-arvo. Tasa-arvo tarkoittaa kaikkien ihmisten yhtäläistä arvoa yksilöinä. Suomessa tasa-arvolla viitataan erityisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Tasa-arvolaissa syrjintä on kielletty sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Laki koskee myös syrjintää, joka perustuu siihen, että henkilön fyysiset sukupuoli määrittävät ominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti naisen tai miehen. Laki sisältää velvoitteen ennaltaehkäistä syrjintää.

Vähemmistöstressi. Vähemmistöstressi tarkoittaa kroonista stressitilaa, joka syntyy muun muassa ympäröivän yhteiskunnan sukupuoli- ja hetero-oletuksista, erilaisuuden tunteista, toiseuden kokemuksesta, sosiaalisesta leimautumisesta sekä kiusatuksi tulemisen ja väkivallan kokemuksista. Tällä tarkoitetaan yksilön pitkäaikaista sosiaalista ja sisäistä painetta vähemmistöryhmään kuulumisen takia. Vähemmistöstressi voi vaikuttaa kielteisesti sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen ja hyvinvointiin.

Sateenkaarikulttuuri ja -yhteisö

Butch. Henkilöt, joille maskuliinisuus on hyvin tärkeä osa omaa sukupuoli-identiteettiä tai ilmaisua, voivat määritellä itsensä butcheiksi. Butchius voi olla sukupuoli-identiteetti, sen tarkempi kuvaus tai sitten kuvaus omasta tyylistä. Usein myös lesboyhteisön käytössä oleva sana.

Drag queen/king. Drag on taidemuoto, jossa henkilö muun muassa pukeutumisen avulla leikittelee sukupuolilla ja sukupuolirooleilla. Drag ei ole sama asia kuin transvestisuus, johon se usein sekoitetaan.

Femme. Henkilöt, joille feminiinisyys on hyvin tärkeä osa omaa sukupuoli-identiteettiä tai ilmaisua, voivat määritellä itsensä femmeiksi. Femmeys voi olla sukupuoli-identiteetti, sen tarkempi kuvaus tai sitten kuvaus omasta tyylistä. Usein myös lesboyhteisön käytössä oleva sana.

Lepakko. Lepakko on lesboista käytetty sana, jota käytetään asiayhteydestä riippuen eri tavoin, joko voimauttavana tai loukkaamistarkoituksissa.

Lhbtqi tai hlbtqi. Kirjainyhdistelmä viittaa sekä sukupuoli- että seksuaalivähemmistöihin: homot, lesbot, biseksuaalit/bi-ihmiset, transihmiset, intersukupuoliset ja queerit. Kirjainlyhenteestä on eri versioita riippuen siitä, mihin ryhmiin halutaan viitata. Lyhenne on ruotsiksi useimmin kirjoitettu hbtq ja englanniksi lgbti.

Kaappi. Kaappi on metafora avoimuuskysymyksille. Henkilö on kaapissa, kun hän ei ole tuonut esille omaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoli-identiteettiään tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää identiteettiään.

Karhu. Karhumaisten homojen ja bimiesten liike syntyi Yhdysvalloissa 1980-luvun lopulla. Homokulttuurissa vallitsivat tuolloin kapeat ulkonäkönormit, jotka vieraannuttivat osan homomiehistä. Karhukulttuurissa ikä- ja ulkonäkövaatimuksia tärkeämpiä ovat toisten kunnioittaminen ja lämminhenkinen toveruus. Monien mielikuva karhualakulttuuria edustavista homomiehistä on se, että nämä ovat parrakkaita ja vatsakkaita, mutta karhujen ulkonäkö on yhtä vaihteleva kuin muidenkin eivätkä kaikki parrakkaat ja vatsakkaat homomiehet identifioitu karhuiksi.

Pervo. Pervo on yksi ehdotus sanan queer suomennokseksi. Sitä ovat käyttäneet erityisesti queer-tutkijat.

Pride. Pride on maailmanlaajuinen liike ja ajattelutapa, jossa korostuu jokaisen oikeus omaan seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun. Pridet ovat yleensä värikkäitä ihmisoikeus- ja kulttuuritapahtumia, joita järjestetään monilla paikkakunnilla. Suomessa tapahtumasta käytettiin aiemmin nimeä Vapautuspäivät.

Sateenkaareva. Sateenkaareva on adjektiivi, jolla voi määritellä monia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä asioita: sateenkaarevat nuoret, sateenkaarevat musiikkikappaleet. Käyttöön ovat vakiintuneet esimerkiksi sanat sateenkaarinuori, sateenkaariperhe ja sateenkaariseniori.

Sateenkaarinuori. Sateenkaarinuori on seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluva nuori.

Sateenkaariseniori. *Myös meikäläinen, sydänystävä.* Sateenkaariseniori on seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluva ikäihminen. Sateenkaariseniorit ovat kutsuneet itseään myös meikäläisiksi.

Ulostulo. Ulostulo tarkoittaa seksuaalisesta suuntautumisestaan, sukupuoli-identiteetistään tai sukupuolen ilmaisuun liittyvästä identiteetistään kertomista tai sen esilletuomista. Ulostulot ovat eri sosiaalisissa yhteyksissä tapahtuvia toistuvia prosesseja.

Queer on poliittinen ja usein akateeminen näkökulma ja ajattelumalli, joka kyseenalaistaa yhteiskunnan sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä normeja. Queer on myös identiteetti, jonka myötä ihminen ei halua määrittää omaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoltaan.

Questioning tai pelkkä **Q-kirjain:** Q-kirjain on lyhenne englannin kielen termistä questioning, joka merkitsee seksuaalista suuntautumistaan ja/tai sukupuoli-identiteettiään pohtivaa henkilöä.

Kruisailu (cruising) on homoyhteisöön kuuluva ilmiö, joka tarkoittaa satunnaisen, kertaluonteisen ja monesti anonyymin seksiseuran hakemusta tietyistä paikoista (esimerkiksi puistot, julkiset wc:t, homosaunat) joko kävellen tai autolla. Kruisailulla tarkoitetaan nykyään myös teknologian avulla (esimerkiksi älypuhelinsovelluksilla, internetpalveluissa) tapahtuvaa seksiseuran hakemista.